

D • N
20/4 1938

Monarki och republik

"Frågan om monarki eller republik intar en underlig ställning i den allmänna debatten, ty som jag nämnde är praktiskt taget alla socialdemokrater och jag kan nog säga flertalet liberaler, här man talar mellan skål och vägg, republikaner i princip, och det är många utanför dessa partiers gränser också... Men sedan man sagt detta och högaktingsfullt bugat sig för principen finner man alltid en möjlighet att dra någon slutsats som inte alls stämmer med den principiella hållningen." Dessa ord yttrades av folkpartisten hr Svensson i Ljungskile i andrakammardebatten om utredning rörande statschefens ställning för ett par dagar sedan. De nu tillgängliga snabbprotokollen från debatten bekräftar denna karaktäristik så tillvida som ett flertal inlägg var undvikande och oklara. Till stor del beror detta utan tvivel på att man finner det taktiskt nödvändigt att uttrycka sig på ett sätt som inte eller i varje fall inte helt svarar mot den verkliga uppfattningen. En rad talare nämmer sig orden monarki och kung med en viss vördnad; det kan förutsättas att deras troskyldighet inte är så stor som ordalagen ger vid handen. Ty även om frågan om statschefen skall få sitt ämbete genom arv eller val inte sakligt hör till de stora problemen, är den viktig därför att den bryter partilinjerna och kunde bli ett gott vapen i en politisk kampanj. Därför uppträder de flesta som naiva rojalister, liksom de flesta i en debatt om statskyrka och religion talar som om de verkligen trodde på den prästerliga förkunnelsen.

Själva principen att inneha vet av ett viktigt ämbete inte bör bero på arvets slump är så ostridigt riktig att argumenten för monarkins bevarande gärna blir konstiga. Ett antal gamla kända argument av denna typ framfördes särskilt från högerhåll i debatten. Man framhöll att de stater som bevarat monarkin i regel kunde glädja sig åt en lugn politisk utveckling och drog härav slutsatsen att kungadömet är en garanti för en sådan utveckling. Uppenbarligen är sammanhanget det rakt motsatta.

I stater där man haft lugn och stabilitet under lång tid har kungarna sitta kvar; under ett parlamentariskt system är statschefens betydelse så pass begränsad att någon aktion mot monarkin inte ansetts behövlig. I de stater som skakats av svåra inre brytningar har monarkin däremot i regel avskaffats, ofta därför att monarken identifierat sig med en härskande klass och ett ohälsbart system, så här varit fallet i Tyskland, Ryssland, Österrike, Italien, Spanien, Portugal för att blott nämna några exempel. Att påstå att det är lugnt och bra i de nordiska länderna, England, Holland och Belgien — praktiskt taget de enda kvarlevande monarkierna — på grund av att man haft kungadöme i dessa stater är så orimligt att en duktig portion av god tro behövs för att lita på talarnas uppriktighet. Lika naivt är det av en högerman gjorda påståendet att kungarna under 1800-talet väl kunde tåla en jämförelse med demokratiernas ledande statsmän. Trodde man verkligen detta borde konsekvensen bli att ämbeten av vikt mera allmänt borde besättas genom arv — men att föreslå att exempelvis befattningarna som landshövding eller ambassadör blev ärfviga skulle utan tvivel även av ivriga monarkister uppfattas som rent fåneri.

I allmänhet utgick man från att monarken skulle vara maktlös och utöva rent representativa funktioner. Högerledaren hr Hjalmarson betonade detta med tilltalande ärlighet; hans kungstanke synes vara att monarkin kan "skapa en fest och en glans över det offentliga livet som vi skall vara glada över". (Har hr Hjalmarson aldrig hört talas om den 14 juli i Frankrike?) Folkpartiets ledare hr Ohlin tycks se kungadömet på samma sätt; just i en parlamentarisk demokrati med de uppgifter som där tillkommer statschefen ansåg han "denna organisationsform ha alldeles avgjorda fördelar". Detta kan inte gärna betyda annat än att en befattning som inte är förenad med någon makt, utan närmast är av rent dekorativ karaktär gärna kan besättas genom arv, eftersom någon nämnvärd kapacitet inte är be-

hövlig. Men också dessa motiv är bra sköra. Även för representativa funktioner behövs en viss förmåga, om också inte av den högsta sorten, och vi har många exempel på monarker som varit odugliga även i de mest tomt dekorativa sammanhang. Detta självfallna faktum fördunklas av vanan att omtala levande och även tämligen nyligen avlidna monarker med sympati och respekt. Det är typiskt att några obestriddligen riktiga och synnerligen klippigt formulerade uttalanden om den framlidne svenske monarken uppkallade en högerman — naturligtvis sekunderad av Svenska Dagbladet — till högtidlig protest. Kungar skall vara av detta eller döda för bra länge sedan för att man i denna språkspråk skall kunna säga sanningen om dem.

Ett viktigt argument för monarkins försvarare var att peka på svårigheterna vid val av president eller rent av att tala om bråkiga republiker i Sydamerika. Tydligt är dock att några avsevärda svårigheter inte uppstår om man verkligen vill ha en statschef med endast

representativa uppgifter. Det schweiziska systemet eller någonting liknande detta är det exempel som ligger närmast till hands. Den festlighet som hr Hjalmarson gläder sig åt kan vinnas även med presidenter, även de kan förses med uniformer och ordnar och omges med musik och parader. Men festlighetsmotivet lär väl trots allt inte många ta på fullt allvar.

Som väntat var avslaget riks- dagens utredningskravet. Det finns emellertid inget hinder för den nu sittande författningsutredningen att ta upp frågan till debatt. I varje fall borde utredningen söka genomföra sådana grundlagsändringar att monarkin kunde avskaffas utan en mera genomgripande ny författningsrevision. Med tanke på de väldiga reformer som genomförs i svenskt statskicks och samhällsliv utan alltför svåra brytningar under de senaste årtiondena borde det vara tänkbart att även den putsning av författningen som övergången från arv till val vid statschefens tillsättning innebär skulle kunna genomföras i lugn och ro.